

De Positie van Nederland in Europa

Harald Benink

Tilburg University & European Shadow Financial Regulatory Committee

*Bijdrage aan rondetafelgesprek Tweede Kamer inzake de toekomst van de euro
(13 februari 2023)*

Graag wil ik u hartelijk dank zeggen voor de uitnodiging om bij te dragen aan dit belangrijke debat inzake de toekomst van de euro. Mijn bijdrage is samen te vatten in de volgende 10 hoofdpunten.

1. Vandaag is het precies 78 jaar geleden dat het bombardement op Dresden begon. De verwoesting van de historische binnenstad van Dresden wordt algemeen gezien als een van de symbolen van de destructie waartoe de oorlog in Europa heeft geleid. Tevens ontstond er na de capitulatie van Duitsland in mei 1945 de ambitie om via Europese integratie en samenwerking in de toekomst vrede, veiligheid en stabiliteit, waaronder economische welvaart, op het Europese continent te waarborgen.
2. Sinds februari 2022 vindt er op het Europese continent opnieuw een oorlog plaats. De Russische inval in Oekraïne maakt pijnlijk duidelijk dat vrede, veiligheid en welvaart steeds opnieuw moeten worden bewaakt en vorm gegeven. En helaas is het op dit moment niet duidelijk of de oorlog in Oekraïne nog verder kan gaan escaleren met grote mogelijke consequenties.
3. Nederland heeft vanaf 1945 een belangrijke rol gespeeld bij het opzetten van de Europese samenwerking. Samen met Duitsland, Frankrijk, Italië, België en Luxemburg behoorde Nederland in 1951 tot de oprichters van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) en in 1957 van de Europese Economische Gemeenschap (EEG). Het Verdrag van Rome uit 1957 introduceerde het streven naar een gemeenschappelijke markt die wordt gekenmerkt door vrijheid van goederen, diensten, personen en kapitaal.

4. Nederland heeft een grote rol gespeeld bij het opzetten van de euro. In december 1991 vond onder leiding van premier Ruud Lubbers en minister Hans van den Broek de Europese Top in Maastricht plaats die leidde tot de introductie van de euro. In juni 1997 vond onder leiding van premier Wim Kok en minister Hans van Mierlo de Europese Top in Amsterdam plaats waar werd besloten tot het Stabiliteits- en Groei-Pact (SGP) ter bewaking van budgettaire discipline door landen in de eurozone. En in januari 2002 was het minister Gerrit Zalm die in Maastricht trots de eerste euro-bankbiljetten uit een geldautomaat pinde.

5. Het aanvankelijk grote enthousiasme in de Nederlandse politiek inzake het bewerkstelligen van economische integratie via een interne markt en een gemeenschappelijke munt lijkt te zijn omgeslagen vanaf 2010 toen in de nasleep van de bankencrisis bleek dat een aantal landen in voornamelijk zuidelijk Europa kwetsbare posities van hun overheidsschulden hadden opgebouwd en in onvoldoende mate de concurrentiekracht van hun economieën hadden versterkt via hervormingen. Reddingsacties volgden, zoals het verstrekken van noodleningen in 2010-2011, het *whatever it takes* van ECB-president Mario Draghi in 2012 en de start van *quantitative easing* door de ECB in 2015.

6. Het kritische sentiment over de euro bij een aantal politieke partijen in Nederland gaat voorbij aan het feit dat Nederland als kleine open economie ook grote voordelen heeft van het opgeven van de gulden in ruil voor de euro. Immers, reeds 24 jaar na het vastleggen van de wisselkoersen in januari 1999, heeft Nederland geen revaluatie meer gehad van zijn munt. Ten tijde van de gulden was een revaluatie van gemiddeld 3% tot 4% per jaar heel gebruikelijk. Een belangrijk voordeel voor een land dat een groot deel van zijn exporten naar Frankrijk en zuidelijk Europa ziet gaan.

7. Een Nederlandse exit uit de euro zou grote consequenties kunnen hebben voor de Nederlandse exportpositie. Immers, Nederland zou dan een veel sterkere munt kunnen krijgen. Ook zou een exit samen kunnen gaan met een grote en onvoorspelbare vertrouwenscrisis op Europese financiële markten, inclusief de markten voor staatsschulden. Tevens is het dan de vraag of Nederland lid zou kunnen blijven van de EU.

8. De vraag is überhaupt met welke landen Nederland een exit uit de euro zou kunnen uitvoeren. Mede door de grote verantwoordelijkheid die Duitsland voelt voor de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog en voor de stabiliteit in het hedendaagse Europa lijkt het uiterst onwaarschijnlijk dat Duitsland een exit uit de euro zou willen overwegen, zelfs bij grote spanningen in de eurozone.

Het opgeven van de Duitse mark voor de euro was de prijs die Duitsland moest betalen om de historische hereniging met Oost-Duitsland te kunnen laten plaatsvinden binnen het kader van de EU. Immers, via het opgeven van zijn eigen munt werd het herenigde Duitsland economisch en financieel definitief verankerd in het Europese project en werd een mogelijke nieuwe Duitse *Alleingang* zeer onwaarschijnlijk gemaakt.

9. De *Einbindung* ofwel verankering van Duitsland in Europa is een punt dat nogal eens lijkt te worden onderschat in de Nederlandse politiek. Tijdens de onderhandelingen voor het corona-herstelfonds in de zomer van 2020 was Nederland verrast dat Duitsland bereid was om de helft van het fonds uit subsidies in plaats van leningen te laten bestaan. Ook was Nederland verrast dat Duitsland akkoord ging met de uitgifte van Europees schuldpapier ter financiering van het corona-herstelfonds.

Duitsland zal vrijwel altijd een Europese kaart trekken wanneer de stabiliteit van Europa, economisch, politiek of militair, in het gedrang is. Dit was zichtbaar bij het corona-herstelfonds en recent ook bij de bereidheid om militaire wapens te leveren aan Oekraïne, een grote ommezwaai in het Duitse defensie- en vredesbeleid.

Het is in dit verband opvallend dat zowel de voormalige bondskanselier Angela Merkel en haar opvolger Olaf Scholz in interviews en toespraken steevast spreken over de verantwoordelijkheid die zij voelen voor Duitsland en Europa gezamenlijk.

9. Wanneer een Nederlandse exit uit de euro vrijwel onuitvoerbaar is, zeker als Duitsland niet zal meedoen, zal Nederland actief en constructief moeten meedoen aan het debat over hervormingen in de eurozone. Ook voormalig minister van financiën Hans Hoogervorst komt in zijn interview in *De Telegraaf* van afgelopen zaterdag tot de vaststelling: “Laten we eerst proberen of we de muntunie kunnen hervormen”.

10. Het is niet evident dat de euro in zijn huidige vorm over 10 jaar nog zal kunnen blijven bestaan. Hervormingen zijn nodig om een stabielere euro te creëren.

Sommigen bepleiten een terugkeer naar de *no bail-out* clausule van het Verdrag van Maastricht en naar de begrotingsregels van het SGP. Het probleem hiermee is dat de afgelopen 24 jaar is gebleken dat dit niet effectief heeft gewerkt. Landen zijn gered met noodleningen en vele landen, waaronder ook Duitsland en Frankrijk, hebben de regels van het SGP geschonden. Het lijkt mij riskant om ervan uit te gaan dat dit beleid in de toekomst wel gaat werken.

Een betere, en voor economen herkenbare, benadering lijkt mij om landen *incentives* te geven om plannen te ontwikkelen ten einde economische hervormingen te implementeren en de budgettaire discipline te verbeteren. Dit is de benadering die in de Europese discussie aan terrein wint. Sinds 2016 heeft het *European Shadow Financial Regulatory Committee*, een groep van hoogleraren uit 10 Europese landen, hiervoor gepleit en recenter ook het *Sustainable Finance Lab* hier in Nederland. Deze benadering wordt reeds toegepast bij het corona-herstelfonds.

Afgelopen november is de Europese Commissie met voorstellen voor een nieuw Europees begrotingsbeleid gekomen. Hierbij dienen landen voorstellen te ontwikkelen voor de komende 4 tot 7 jaar om hun economieën verder te hervormen en de staatsschuld-ratio te verlagen.

Ook hier zou een benadering op basis van *incentives* een effectief instrument kunnen zijn. Tevens speelt hier het probleem dat landen die reeds te hoge staatsschuld-ratio's hebben, deze beter niet verder kunnen gaan verhogen voor de financiering van nieuwe investeringen op de gebieden van klimaat, duurzaamheid en digitalisering. Via nieuwe pan-Europese investeringsfondsen zou hiermee invulling kunnen worden gegeven aan de Europese ambities zonder dat nationale EU-lidstaten hun staatsschulden nog verder verhogen.

Nieuwe pan-Europese investeringsfondsen ter financiering van Europese ambities zouden door beleggers op financiële markten worden gepercipieerd als een blijk van commitment aan de euro, en daarmee de euro als internationale transactie-, beleggings- en reservevaluta versterken. In een turbulente wereld waarin geopolitieke blokken steeds belangrijker worden (Europa, VS en China), zou dit geen overbodige luxe zijn maar juist de *credibility* van de euro versterken.